

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 3 Issue 3, November 2019

ORCID ID: 0000-0002-7717-2439

Makale Gönderim Tarihi: 30.07.2019

Makale Kabul Tarihi: 06.10.2019

DÜNYA BANKASI VE İKTİSADİ BÜYÜME FORMÜLÜ: YABANCI SERMAYENİN HAREKETE GEÇİRİLMESİ

The World Bank And Mobilizing Foreign Capital

Özlem KÜÇÜK

Öğr. Gör.

Kocaeli Üniversitesi,

Adalet Meslek Yüksekokulu,

Öz: Dünya Bankası (Banka, DB), yeryüzünde bilinen en zengin ve büyük kalkınma kurumudur. Banka'nın kredi verme usulü, ülke değerlendirme kuruluşu olarak köklü bir imaja sahiptir. Bu nedenle, Dünya Bankası, güçlü bir uluslararası kredi değerlendirme kurumu gibi hareket eder, böylece, muhtemel yatırımcılara, bağışçılara ve borç verenlere hangi ülkelere yatırım yapmaları veya para yatırmaları konusunda salık verir. Nitekim, gerek fakir ülkeler için gerekse orta gelirli ülkelere için Banka'nın fonu, kapılarını yabancı uluslararası sermaye kaynaklarına açan bir onay mercisi gibidir. Bu nedenle Banka, kapitalist sistemin merkezinde yer alan kuruluşlardan biridir ve yabancı sermayeyi, gelişmekte olan ülkeler için iktisadi kalkınmanın ve yoksulluğu azaltmanın en önemli yolu olarak sunar. Ana Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde Dünya Bankası'nın amaçları yazılıdır. Bunlar arasında, uluslararası ticareti teşvik etmek üzere uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmak, ülkelerin gelişmesine ve kalkınmasına yardımcı olmak, yoksulluğu azaltmak vardır. Nitekim, gelişmekte ve gelişmiş veya az gelişmiş ülkelerin Dünya Bankası'na üyelik amaçları birbirinden farklıdır. Gelişmiş ülkeler, birincil olarak, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, ülkelerarası iş bölümüne dayalı dünya ticaretini yaygınlaştırmak ve dünya refahını artırarak yoksulluğu azaltmak, ikinci olarak, Dünya Bankası'nca gelişmekte olan ülkelere finanse edilen projelerin ihalelerine kendi kuruluşları ve şirketlerinin katılabilesini sağlamak şeklindedir. Zira

Banka'ya üye olmayan herhangi bir ülkenin kurum veya şirketleri, Banka tarafından finanse edilen bir projenin ihalelerine katılamaz ve herhangi bir sebeple projenin içerisinde yer alamaz. Bu nedenle Dünya Bankası Grubu, yeryüzünde en güçlü kalkınma finansmanı işverenidir ve aynı zamanda yabancı yatırımları ve sermayeyi kamulaştırma dahil tüm politik risklere karşı güvence altına alacak şekilde genişlemiştir.

Anahtar kelimeler: Yabancı Sermaye, Dünya Bankası, Düzenleyici Devlet, Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı, Politik Risk.

Abstract: The World Bank is the richest and largest development projects financial institution in the World. The Bank's central goal is that to reduce extreme poverty but its development policy is economic growth and depends on foreign investment. It provides that the promotion of private foreign investment is the most important founding articles of the Bank (articleii,IADB,1991). The Bank's ability to obtain loanable funds at a low cost, provides its superiority of development finance area. The Bank not seem focused on promoting national capital for members country to development projects. World Bank lending to developing countries that is both financial and intellectual hegemon. For that reason, The Bank's lending hegemony is further strengthened by its reputation as a country-rating agency. Acting as "a kind of international rating actors that signals to donors, potential lenders and investors in which countries they should put the money or foreign capital investment inflow. The late 1990s, foreign direct investment flows have become a significant source to economic growth for many developing countries. According to the World Bank, foreign investment and capital have played an important role in economic development for developing countries. Thus, reducing poverty is the one of the primary goal for the World Bank and the way of achieving this goal is that economic growth. The theory of economic growth in which base on foreign capital is that, the single most important factor in poverty reduction. Besides all this, the Bank is considered the most strong institution in economic development and poverty reduction but its original purpose to support foreign private capital. Thus, the Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA), which sells insurance policies to private investors against political risk to obtain investor confidence, fundamentally to sustain foreign capital investment and promote free trade.

Keywords: The World Bank, Foreign Capital, Regulatory State, Political Insurance, MIGA.

GİRİŞ

Dünya Bankası olarak bilinen ve Dünya Bankası Grubu içinde çekirdek kurum olan Uluslararası Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası (IBRD), 1944 yılında gerçekleştirilen Bretton Woods Konferansı ve çoklu mutabakat ile kuruldu. IBRD'nin esas faaliyet alanı, üye ülkelere kalkınma projeleri için, kredi, garanti ve teknik yardımda bulunmak şeklinde borç dağıtımıdır. Dünya Bankası Grubunun üç ana bileşeni, IBRD, Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), şeklindedir. Bu üç kuruluşun ayrı yönetim kurulları olmasına rağmen, bu kurullarda aynı kişiler yer alır. Dünya Bankası Başkanı bu üç kurumunda başkanıdır. Farklı olan ise, hissedar sayısıdır. Günümüz itibarıyla 189 üyesi olan IBRD'nin üye ülkeleri, kota ve ana oylardan oluşur. Ana oylar tüm üye ülkelere eşit tahsis edilir, ancak, kota oyları, verilen hisselerle orantılı olarak tahsis edilir. Kalkınma kredileri alanında Dünya Bankası hem finansal hem de düşüncel hegemonyadır (Annissette, 2004: Vestergaard and Wade, 2013).

Kalkınmaya yönelik yatırımlar, gelişmekte olan ülkelerde, sürdürülebilir ekonomik büyümenin teşvik edilmesi ve gelişmiş ülke statüsüne geçebilmelerinin en önemli yolu olarak sunulmaktadır. İki şekilde sınıflanan yatırımın birincisi, iktisadi devlet teşekküllerini artırmaya yönelik kamu yatırımları. İkincisi ise özel sektör eliyle kalkınmayı sağlayan yerli özel sektör yatırımları ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlardır. Ulusal özel yatırımlar, ülke vatandaşlarının sahip olduğu şirketleri, uluslararası özel yatırım ise, çok uluslu şirketler ile mali sermaye ve teknoloji olmak üzere her türlü yabancı sermaye varlıklarının transferini içerir (Atlam vd, 2017: 192).

1950 ve 1960'larda Marxist ve liberal ekonomistler farklı kalkınma politikaları öneriyordu. Marxistler, döviz kontrolü ve tarifelerle ekonomik koruma ve devlet merkezli planlama öncülüğünde kamu mülkiyetine dayalı sanayi girişimleri yoluyla sanayileşmeyi benimsediler. Liberaller ise, tam tersine, serbest ticaret, piyasa, sermaye birikimi ile sıklıkla demokrasiyi vurguluyordu. Sonuç olarak,

bağımsızlığını kazanan ülkeler artarken, dış tavsiyeler ve yerli kural koyucuların ideolojik tercihleri beraberinde, gelişmiş ürün pazarlarında sermaye yetersizliği çeken, sınırlı teknik ve insan kaynakları sahibi olan bu ülkeler, sosyalist rejime adapte oldu. Bununla beraber, gerek Marksist gerekse Liberal düşünürlerin ortaya koyduğu iki kalkınma yaklaşımı da rasyonel, doğrusal, çağdaş ve ekonomik büyümeyi destekliyordu (Hopper vd, 2017: 128).

Robert McNamara başkanlığında (1968-1981) Dünya Bankası, erken dönemde tekeline aldığı yoksulluğu azaltma projesi çerçevesinde sosyal politika yönlendirici konuma gelmeye başlar. Banka yönetimleri arasındaki politika devamlılığı, Banka'nın sosyal politika aktörü haline gelmesinde etkilidir. Geçen altmış yıl boyunca Dünya Bankası'nın gündemini ağırlık oy hakkına sahip Kuzey ülkeleri belirledi. Banka'nın tarihi geçmişine bakıldığında, A.B.D tarafından atanan Dünya Bankası Başkanları ve veto yetkisi, Banka'nın ABD'nin politika tercihlerinden fazlasıyla etkilendiğini gösterir. ABD hegemonyası değişmedi. **1960'larda ABD ve müttefiklerinin sömürge sonrası yeni bağımsızlığını kazanmış uluslararası komünizmin ilerlemesini engellemek üzere, IBRD'ye, düşük gelirlilik için yüksek imtiyazlı finansman programı uygulayıcısı olarak Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA) eklendi.** Böylece IBRD, IDA'nın katılımıyla, Dünya Bankası ismini aldı. Çok başarılı bir politika yorumcusu olan McNamara, Dünya Bankası'nın rolünü, istikrarının sürdürülmesi için temel ihtiyaçlar yaklaşımı çerçevesinde yoksulluğu azaltmak üzerine konumlandırarak, geniş bir kesime hitap etti. McNamara yönetiminde Dünya Bankası sermayesi dört kat arttı (Mundy ve Verger, 2014: 2-3).

Dünya Bankası ve IMF, bugünün küresel kapitalist ekonomisinin merkezinde yer alır ve süregelen tek tip uluslararası işbölümü ile karakterize edilen küresel düzenin çağdaş mimarlarıdır (Annisette, 2004). Aynı zamanda, Dünya Bankası, sürekli “gelişen”, “değişen” bir canlı organizma gibidir. Dünya'da başka hiçbir örgüt, yeryüzündeki herhangi bir ülke ile ilgili bu kadar ayrıntılı bilgi sahibi değildir. Nitekim, Banka'nın edindiği bilgiler, daha fazla yabancı yatırımcının işine yarar.

Banka'nın araştırma geliştirme departmanı ve ülke uzmanları herhangi bir ülke için her türlü bilgiyi (doğal, beşeri, demografik, ekonomik, vb...) toplar, analiz eder ve kredi politikalarında kullanır. Böylece, Dünya Bankası, yeryüzü kaynakları istihbarat ağı gibi işlev görür (Küçük, 2018: 105).

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası yaygınlaşan dışa kapalı ekonomik sistem, Bretton Woods Anlaşması sonrası aşılmıştır. Birbirine sıkı sıkı eklenmiş ulusal devletlerin üç ana hat halinde “kendi içinde kalkınma” şeklinde nitelendirilebilecek bir strateji oluşturulmuştur. Bu stratejiye göre, birincil olarak gerçekleştirilmesi gereken ekonomik kalkınma, ulusal çerçevede sağlanacak zenginlikleri biriktirme sürecidir. Böylece gelişmekte olan ülkelere ithal ikamesine dayalı sanayileşme politikası yürütmelerine izin verilir (Erdut, 2004 :12). 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimle iktidara gelen Demokrat Parti (DP), liberal ekonomi politikası amaçları doğrultusunda, devletçilik uygulamalarının daraltılmasına, özel girişimin öncelenmesine, kurallayıcı ve kısıtlayıcı sayılan (sosyal devletin gereği görülmeyen) planlamanın etkisizleştirilmesine, kurulmuş olan kamu girişimlerinin özel kesime devri şeklinde politikaları içeren bir ekonomik program sundu. DP'nin ekonomik kalkınma stratejisi, 1951 yılında Cumhurbaşkanı, Bayar'a sunulan ve Dünya Bankası tarafından Türkiye için hazırlanan Barker Raporu'nda önerildiği üzere tarıma dayalı sanayinin teşviki ve tarımsal üretim himayesine bağlı dışa açık büyüme hedefi şeklindedir (Dağdemir ve Küçükkalay, 1999 : 125). 1960 öncesi uluslararası örgütlerin Türkiye için gerekli gördükleri planlama türü, sosyal hedefleri ve göstergeleri dışarıda bırakan bir ekonomik planlamadır. Eylül 1960'da 91 sayılı yasa ile kurulan DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) toplumsal sorunların çözümüne dair bütüncül bir planlama dönemini başlatmıştır (Sezen, 1999 : 72-74). 1947'de ABD Başkanı Harry S. Truman tarafından ilan edilen ve Truman Doktrini adı verilen (12 Mart 1947) komünizmle mücadele (soğuk

savaş) dönemi, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ile sona ererken, komünizm kapitalizm karşısında büyük bir yenilgiye uğradı (Kissinger, 2000). Böylece, Türkiye'nin kalkınma ve dış ticaret stratejisinde köklü bir değişimin habercisi olan 24 Ocak 1980, ithal ikameci sanayileşmenin terkinde, ihracata dayalı kalkınma stratejisi benimsenmesine, yerli yatırımların dış rekabete açılmasına, yabancı sermayenin ülkeye çekilmesine ilişkin daha liberal düzenlemeler ile iktisadi kalkınmadan, iktisadi büyüme dönemine geçişi başlattı (Sencer, 1991 : 22-55).

Yabancı sermaye yatırımları, 1980 sonrası izlenen neoliberal politikalar sonrası dünyada yaygınlaşır. Dünyadaki gelişmeler çerçevesinde, Türkiye'de, yabancı sermaye mevzuatında da yeni düzenlemelere gidilir (Özer, 1993: 123). Dünya Bankası tarafından 1950 Haziran ayında, Türkiye'ye gönderilen James Barker başkanlığındaki heyetin hazırladığı Barker Raporu, Türkiye'nin kalkınması için yabancı sermayenin teşvik edilmesi gereğini tavsiye ederken, yabancı sermaye kanunun önemini vurguluyordu. Bu doğrultuda, 1951 yılında çıkarılan yabancı sermaye kanunu genişletilerek, o dönem, maden işletmeciliği gibi doğal kaynakların devlet eliyle yönetimi dünyada söz konusu iken erken dönemde yer altı kaynaklarını da içine alan, 6224 sayılı 1954 yılında çıkarılan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile aynı yıl 6326 sayılı Petrol Kanunu Dünya Bankası'nın yönlendirmeleri ile yapılır (Haykır & Demir, 2017).

05.06.2003 tarih 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, 17.06.2003 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girer ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nu yürürlükten kaldırır. 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yapılan en önemli yenilik, Kanunun birinci maddesinde belirtildiği üzere, yabancı yatırımların gerçekleşmesinde bilgilendirme sistemine geçilmesi ve izin ve onay sisteminden vazgeçilmesidir. Böylece yabancı bir şirketin Türkiye'de şube açması yâda şirket kurması için Türkiye'de daha önceki kanun ile belirtilen kurumlardan izin alınmasına gerek kalmaz. Yeni anlaşma ile yabancı bir şirketin yerli bir şirketle yapacağı teknik yardım, know-how franchise anlaşmaları için Müsteşarlıktan izin almak da gerekmez (Özel, 2003: 600-601).

4875 sayılı Kanunun 3. Maddesi Yatırım Serbestisi ve Milli Muameledir. Bu maddenin 2. Fıkrası ise Yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılarla eşit muameleye tabidirler hükmünü içerir. 1980 sonrası dönemde, Türkiye'de dünyaya paralel olarak, ekonomik kalkınma için yabancı sermayenin artırılmasına yönelik olarak pek çok yasal düzenleme yapıldı. Yabancı personel çalıştırma, vatandaşlık hakkı, doğrudan yatırımlarda engellerin kaldırılması, yabancıların mülkiyet edinme hakkı gibi pek çok yeni düzenlemeye gidildi.

Günümüzde, az ve orta gelirli ülkelere yapılan DYSY yatırımları (doğrudan yabancı sermaye) genellikle, doğal kaynakların bol olduğu ülkelere eğilim göstermektedir. Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler kadar diğer gelişmekte olan ülk/eler içinde DYSY alanı olmaktadır. Nitekim 2000'li yılların başında yükselen piyasalar ve geçiş ekonomilerine yönelik %12 olan DYSY 2014'de %39'a ulaşmıştır. Bugün tüketicilere, çok uluslu şirketlerin malları ve hizmetleri hızlı bir şekilde ulaşabiliyor. Küresel değer zincirleri, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme beklentileri daha fazla şekillendirmektedir (Echandi vd, 2015: 2).

Dünya Bankası Grubu, farklı rollere sahip birimler ile faaliyet göstermektedir. Bunlardan ilki olan IBRD, doğrudan hükümetlere borç verir ve uluslararası sermaye piyasaları aksaklıklarını gidermek ve/veya daha geniş bir mercekten yoksulluğun azaltılması konusunda faaliyet gösterir. Ticari projelere yatırım yapan IFC; ve özel yatırımcılara ticari olmayan –yani politik riskler-e karşı sigorta poliçeleri satan Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA). IBRD, IFC ve MIGA, özel piyasa koşullarının geliştiği orta gelirli ülkelerde çalışmaktadırlar. Dünya Bankası, politika etkisini, çeşitli mekanizmalarla büyütmektedir. Banka, belirli bir hükümet bakanlığından desteğini çektiğinde,

genellikle, diğer donörlerde onu takip eder. Bu model, Banka'ya tüm bağış akışlarını etkilemek için önemli bir güç sağlarken, aynı zamanda müşteri hükümetler ile müzakerelerde baskı sağlar (Clemens ve Kremer, 2016: 2).

Dünya Bankası grubuna 1966 yılında eklenen Uluslararası Yatırım Uyuşmazlığı Çözüm Merkezi (ICSID) ile 1988'de eklenen MIGA, dış yatırımcılar için politik riskleri bertaraf etmeye ve yatırımın güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyet gösteren ve Banka'ya sonradan dâhil olan kuruluşlardır. Böylelikle Banka, 1980 sonrası, neoliberal politikalar etkisiyle, sosyal devletin bir sosyal politika aracı olan "kamulaştırma" yetkisinin uluslararası sermaye üzerinde kullanımını MIGA ve ICSID aracılığı ile zorlaştırmış, neredeyse imkânsızlaştırmıştır. Yapısal uyarılama kredileri ile "özelleştirme" ve "kuralsızlaştırma" politikaları; devletin küçülmesini ve çalışanın, işveren karşısında korunmasını sağlayan sosyal politika araçları üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Kamu İktisadi Teşekküllerinin kamu mülkiyetinden çıkması ile devletin istihdam yaratma kapasitesi daralmış, piyasaya müdahale araçlarını bir bir kaldırmıştır (Engel, 2007).

1. DÜNYA BANKASI VE YABANCI SERMAYE

ABD'nin New Hampshire eyaletinde Bretton Woods'da, 22 Temmuz 1944'te, yapılan "United Nations Monetary and Financial Conference at Bretton Woods" isimli toplantıda, savaş sonrası uluslararası ekonomik yapının mihenk taşlarını oluşturacak olan IBRD (Bugünkü adıyla Dünya Bankası) ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) temeli atıldı (Bedirhanoğlu, 2006: 74). Bretton Woods Konferansı'na katılan Sovyetler Birliği, IBRD ve IMF'nin ana sözleşmesini imzalamadı. Soğuk savaş bitimi ile SSCB yıkıldıktan sonra, Russian Federation, 16 Haziran 1992 tarihinde Dünya Bankası ana sözleşmesini imzaladı (World Bank, 2016: Members Countries). SSCB'ye, 1946 31 Aralık ayına kadar imzalaması için ek süre tanınmasına rağmen, imzalamayınca yerine Hindistan üye olarak atandı ve İcra Direktörleri kurulunda doğrudan temsil hakkı kazandı (Bedirhanoğlu, 2006: 84). Bretton Woods Anlaşması ile başlayan yeni dönem ile ABD, İkinci Dünya Savaşı sonunda batılı ülkelerde yükselen sosyalizm tehdidi ve güçlü sosyalist partiler ile sendikalar karşısında meşruluk krizini aşmak üzere refah devleti uygulamaları için ABD'nin sağladığı kredilerle finanse edilen kalkınma programları beraberinde yeni işbölümü sistemi kurdu (Kaymak, 2016: 85).

Sovyetler Birliği, 1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Bretton Woods Kuruluşlarının (IMF, IBRD) 'Wall Street'in kolları' olduklarını, Dünya Bankası'nın ise "tek bir büyük gücün aracı olmaya onu iten siyasal amaçlara tabi kılındığını" açıklıyordu. Zira, 1947 yılında Banka'nın oylarının yaklaşık %50'sine Amerika ve İngiltere sahipti (%34,23, ABD, %14,17 İngiltere). Bilhassa, Bretton Woods ikizlerinin gelişmiş kuzey ülkelerinin hâkimiyetinde olduğunun en önemli göstergesi ise ilgili dönemde en gelişmiş 11 ülkenin oy toplamının %70 civarında olmasındandır (Zabcı, 2009: 30-31).

IBRD, önceleri, harpte büyük bir yıkıma uğramış olan Avrupa'nın onarımı ve kalkınması için mali ve teknik destek vermek üzere konumlandırılır. Ancak, tüm Avrupa'yı saran komünist akım ve siyasallaşma süreci, serbest ticaret yanlısı ABD'nin Marshall Yardımı ile harekete geçmesini sağlar. Bunun üzerine Banka, meşruiyetini sürdürmek üzere Üçüncü Dünya Ülkelerine yöneldi (Annissette, 2004).

Serbest piyasa yanlısı olan ABD, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrası dünyada yaygınlaşan korumacı dış ticaret politikalarını, öncelikle, ekonomik gelişiminin devamlılığını sürdürebilmek, ikincil olarak Laissez-Faire yaklaşımını desteklediği için istemez. Başkan Truman 1947'de yaptığı bir konuşmada tüm dünya halklarına sesleniyordu: "Tüm dünya Amerikan sistemini adapte etmelidir.

ABD kararlı bir şekilde harekete geçmezse bir yüzyıl sonrası ulusal kapitalizmin çağı olacaktır” (Aktaran :Güney, 2006: 103-104).

Piyasa ekonomisinin kaburgası, özel teşebbüstür; yatırım ve üretim özel teşebbüs tarafından yapılır. Devlet ancak sosyal açıdan gerekli alt yapı yatırımlarını yapar ancak özel yatırıma da izin verilir. Bununla birlikte, devlet, kaynakların sektörel ve bölgesel dağılımına ancak istisnai müdahalelerde bulunulur. Dış ticaret serbestisi yanında özel yabancı sermaye girişi de serbesttir ve piyasa ekonomisi en serbest şekilde ABD, İngiltere, Kanada, Almanya gibi ülkelerde uygulanmaktadır (Hiç, 2017: 129-130).

1920’lerde sadece 3 yabancı şirket millileştirilmişken, Türk Hükümeti 1933-1945 döneminde 21 ayrıcalıklı yabancı şirketi millileştirmiştir. Millileştirmenin çok büyük bir kısmı, demiryolları, limanlar, belediye hizmetleri ile ilgiliydi. Yabancıların işlettiği belediye hizmetlerinin, elektrik, havagazı, su, tramvay, telefon şirketlerinin satın alınması da yine yabancı sermayeye karşı bir tavır değildi, kâr amacı güden yabancı şirketler yerine kârlılık beklentisi düşünülmeden kamu kuruluşları tarafından işletilmesini, sosyal politika gereği yeğlemiştir (Sükan, 2014: 195-222).

Ancak, Türkiye’nin neresinde doğarsa doğsun, vatandaşların eşit hak ve imkanlardan yararlanabilmesi üzerine kurgulanan planlama ve kamu mülkiyetine dayalı sanayileşme süreci, 1947’lerde değişime uğramaya başlar. Böylece, IBRD isteği ile 1950 yılında kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), Barker Raporu ile Türkiye’ye önerilen çizgide hareket etmiş, devletin doğrudan sanayiye planlamak, KİT’ler kurmak gibi görevler yerine, enerji ulaşım gibi alt yapı yatırımları yapmasını, sanayi yatırımlarını ise özel teşebbüse bırakılmasını desteklemiştir. Böylece, TSKB, özel girişim yoluyla yeni sanayi tesislerinin kurulması, mevcut sanayi tesislerinin tevsiî yatırımlarının yapılması, yerli ve yabancı sermaye sahipleri ile iştirak halinde sanayi teşebbüsleri kurmak, özel sanayiye mali yardım yanında idari ve teknik yardımlarda bulunmak ve sanayiye ait hisse senedi ve tahvil alım-satım piyasası oluşturmak amacıyla kuruldu (Selik, 1955 : 108).

Dünya Bankası’nın yoksulluğun azaltılmasına yönelik izlediği politikalar zaman içerisinde farklılaşmıştır. 1960’lı yıllara baktığımızda, üretime dayalı projelerin yanısıra, altyapı projelerine kaynak tahsis eden Banka, 1970’li yıllarda kırsal kalkınma projelerine yönelmiştir. Ancak, 1980’li yıllarda ise, gelişmekte olan ülkelerin artan borçları ve ekonomik krizler ile makro ekonomik sorunların çözümüne yönelik, yapısal uyum ve özelleştirme politikalarını izlemiştir. Türkiye’de finans ve enerji sektörünü desteklerken, üretime dayalı kalkınma programını rafa kaldırmıştır (Yüce ve Özbek, 2006).Neoliberal paradigma beraberinde Banka’nın politika değişimi aşağıda bilgileriniz sunulmuştur.

Banka’nın mali olarak desteklediği, dünyanın ise sayılı ve Türkiye’nin en büyük, barajları arasında sayılan Keban Barajı ve Hidroelektrik Santrali’nin proje çalışmalarına 1963 yılında başlanıldı. Barajın temeli ise, 12 Haziran 1966 yılında dönemin Başbakanı, Süleyman Demirel tarafından atıldı. Tam 11 yıl sonra 27 Ağustos 1974’te deneme elektrik üretimi gerçekleştirildi. 8 tribünlü olan barajın ilk 4 tribünü 9 Eylül 1974 yılında dönemin Başbakanı merhum Bülent Ecevit tarafından hizmete açılmıştı.

Hizmete girmesinin üzerinden 46 yıl geçen ve maliyetinin bir kısmı Dünya Bankası tarafından finanse edilen, Keban Barajı, yabancı mühendisler değil de, Türk Mühendisler tarafından yapılan ilk büyük baraj ve gurur kaynağı oldu. Keban Barajı, günümüzde enerji üretiminin yansıra, bölgede turizm ve sosyal hayata sağladığı katkı, tarımda sulama ve son yıllarda ortaya çıkan balık üretimiyle ekonomiye ciddi katma değer sağlamaya devam ediyor (Hürriyet, 2011: hurriyet.com.tr/ekonomi/keban-barajı).

Ancak, 1980 sonrası dönemde de, Türkiye’de alt yapı projelerini destekleyen Dünya Bankası, bu desteği önceki döneme göre bir farklılıkla yapmaktadır. Zira, dünya genelinde bilhassa gelişmekte olan ülkelerde elektrik ve su ihtiyacının artacağı verisini analitik bilgiyle ortaya koyan Banka, bu ihtiyaçların karşılanmasında kamunun yetersiz kalacağını ve özel sektörün devreye girmesi gerektiğini ifade eden raporlar sundu. Böylece, dünya genelinde, devlet tekelinde başlayan petrol, kömür, doğalgaz, hidroelektrik enerji gibi birincil ve elektrik gibi ikincil enerji üretimi ve dağıtımı, 1980 sonrası, neoliberal dönüşüm süreci ile birlikte devletlerin tekelinden çıkarılarak, özel sektöre, yabancı yatırımcılara yada devletinde katılımı olan halka açık şirketlere bırakılmaktadır. Artık, Dünya Bankası projelerinde ağırlıklı olarak yabancı şirketler yer almaya başladı (Kavalsky, 2005).

Dünya Bankası Kuruluş Sözleşmesinde, üye ülkelerin devlet politikalarına ve/veya iç politikalarına müdahale etmesi yasaklanmıştır. Ne yazık ki, Banka, 1990’lı yıllarda kendi kurallarını ihlal eden birtakım uygulamalara girişmiştir. Uygulamada; 90’ların başından itibaren kendi kaynakları ile kalkınamayan ve kredi isteyen ülkelerde kamu sektörü reformları Dünya Bankası tarafından birbirine benzer biçimde gerçekleştirilmiştir. Borçlu ülkenin, Banka’nın yaklaşımını kabul etmesi üzerine bu ülkelerin iç politika ve iktisadi yönetimleri izlenmeye başlanmıştır. Bu da söz konusu üye ülkelerin her türlü bilgilerinin toplanmasına, Banka’nın siyasi denetim yollarından biri olan üye ülkelerin sâir bilgileri üzerinde hâkimiyet, ona büyük bir güç kazandırmış, entellektüel alanda hegemon olmasının yolunu açmıştır (Bayramoğlu, 2004: 13).

1.1. İktisadi Büyüme Dönemi ve Yabancı Sermaye

DB Başkanı Robert McNamara, tarafından, 1978 yılında DB ilk kalkınma raporu ile yeni bir sermaye birikimi modeline geçiş duyurulur. Raporun önsözünde McNamara, yeni ekonomik kalkınma modelini ekonomik büyüme ve yoksulluğu azaltma şeklinde açıklar. Küresel ekonomi için gelişmekte olan ülkelerin yeni bir programdan geçmesi gerekir. Bu da yapısal uyarlamadır. Banka, kalkınmadan ekonomik büyümeye geçerken, ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltacağını savunur (Yılmaz, 2012 : 228-229).

Dünya Bankası, kuruluşu itibarıyla, devletin piyasaya müdahalesine karşıdır, bunun yerine özel teşebbüsü ve özel yatırımı destekler. Ekonomik büyümenin ise, serbest piyasa düzeni içinde yabancı yatırım ve üretici ile sağlanabileceğini savunur (Nakiboğlu, 2004). Dolayısıyla, kapitalizmin, bir ekonomik ideoloji olarak tüm dünyada yaygınlaşmasında önemli bir etkisi olan Dünya Bankası, bunu “serbest ticaret” ve “yabancı sermayenin” her ülkenin ekonomisini kalkındıracağı savını yayarak yapar.

Dünya Bankası, sermaye akımlarının ülke içerisinde faktör verimliliğini ve sermaye birikimini artırdığı takdirde ekonomik büyümeyi pozitif etkileyeceği, sermaye girişinin yaşandığı ülkelerde ise, bürokratik engeller, altyapı yetersizliğinin yabancı yatırımları ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileceğini ileri sürer. Banka, ekonomik büyümenin ön koşulu olan, yabancı yatırımlara her türlü kolaylığı sağlanması hususunda sürekli söylev verir (Özer, 2012 : 42).

Dünya Bankası Türkiye Direktörü Johannes Zutt’un aşağıdaki açıklaması, Banka için, ekonomik büyümenin temel unsurunun yabancı yatırım ve daha fazla serbest piyasa olduğunu gösterir niteliktedir. Zutt’un açıklaması şöyledir : “Türkiye’de, orta vadede daha sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için sağlam makro ekonomik politikalara daha geniş yapısal reformlar eşlik etmelidir. Temel yapısal reformlar arasında; yatırım ortamının iyileştirilmesi, “finansal sektörün” derinleştirilmesi, “kamu harcamaları yönetimi”nin güçlendirilmesi, “iş gücü piyasası reformları”nın tamamlanması ve “eğitim sisteminin kalitesi”nin artırılmasının yer alır. Bu yapısal reformlar

ekonominin direncini artırmaya ve özel sektör yatırımlarının orta vadede toparlanmasına yardımcı olacaktır. Ekonominin gücünü ve direncini artırmasının yanısıra yapısal reformlar aynı zamanda piyasaya açık bir sinyal göndererek, **doğrudan yabancı yatırımlar şeklinde daha fazla dış finansman, kurumsal ve bankacılık sektörüne uzun vadeli kredi sağlayacaktır.** Bu, Türkiye'nin etkileyici ekonomik performansını sürdürmek ve yüksek gelir grubuna çıkmak için attığı adımların devamı için önemli" dir (Aktaran : Habertürk, 2017). 1989'ların ideolojik iklimi, DB'sının istediği yapısal reformların uygulanmasında uygun bir zemin hazırladı. Yapısal uyum, IMF ve Dünya Bankası tarafından verilen kredilerin koşulu olarak ülkelere dayatılan serbest piyasa yönelimli ekonomi politikaları setine verilen isimdir (Soyak ve Eroğlu, 2008 : 1).

Üye ülkelerin sosyo-ekonomik alandaki her türlü bilgileri üzerinde hakimiyet esasen, Dünya Bankası'nın, dünyadaki en büyük araştırma-geliştirme örgütü olması ile muhtemelen dünyanın en önemli gelişim-eğitim kurumu olması ile de ilgilidir. Zira, DB, her yıl yaklaşık 47.000 kişiyi eğitir. Bu eğitim programlarının esas amacı, üye devletlerinin hükümet görevlilerini ve çalışanlarını yetiştirmekken, bilhassa, son yıllarda, banka devlet dışı örgütlerin çalışanlarını, gazetecileri, akademisyenleri ve diğer araştırma uzmanlarını, milletvekillerini, ortaöğretim öğretmenlerini, çocukları bile eğitecek şekilde alanını genişletti. Banka'nın araştırma kapasitesi, herhangi bir üniversitenin araştırma departmanından kat be kat büyüktür. Nicholas Stern ve Francisco Ferreira'ya göre, Dünya Bankası'nda tam zamanlı araştırma elemanlarının sayısı birkaç yüzden fazla iken, daha fazla personel ise zamanının büyük bir kısmını araştırma faaliyetleri için harcıyor. Banka'nın araştırmaları sadece kendisi için değil aynı zamanda sınırlı araştırma kapasitesi olan OECD ve çeşitli Araştırma Acentaları içinde kaynaklık eder. Banka, genellikle ekonomik kalkınma alanındaki akademik tartışmaların odağında bulunur. Banka, kredi vereceği Gelişmekte Olan Ülkeler hakkında geniş çaplı bir araştırma yapar ve analitik veriler ortaya koyar. 1996'da geniş tabanlı kitlesel web ağı sayesinde araştırma gücünü daha fazla yoğunlaştırmaya ve bir "Bilgi Bankası" olarak anılmaya başladı. Banka bütün bu araştırmaları için kalkınma odaklı özel bir bakış açısı olarak gösteriyor (Engel, 2007).

Bir örnek vermek gerekirse, Banka raporlarında, son otuz yıl içinde su tüketiminin dünya nüfusuna oranla iki kat artacağını bu artışın gelişmekte olan ülkelerde daha fazla olacağını ifade ediyor. Raporda, en fazla su tüketilen sektörlerin %70 ile tarımının, %20 ile sanayiinin olduğunu, Banka'nın Dünya Su Komisyonu tarafından yapılan araştırmalarda, su kullanımının önümüzdeki 30 içinde %50 artacağını öngörmektedir (Yılmaz, 2008 : 6).

Bu doğrultuda OECD ve Banka, 1990'lı yılların sonuna kadar, mevcut su kaynaklarının, yerel yönetimlerce kapsamlı planlama ve fiyatlandırma ilkesi çerçevesinde yönetilebileceğini savundu. Ancak, 2000'li yıllarda, kapsamlı planlama yaklaşımının olumsuzluklarını öne çıkaran Banka, su kaynaklarının yönetiminde özelleştirme politikalarını önermektedir. Bilhassa, Dünya Bankası tarafından finanse edilen, alt yapı projelerinde yabancı şirketlerin yer alması, yabancı sermayenin desteklenmesi noktasında önemlidir (Kartal, 2006 : 480).

1990'lı yıllarda sonra dünya ekonomileri, giderek küreselleşmeye başlamıştır. Neoliberal politikalar ve doğrudan yabancı yatırımların yatırım güvenliğinin sağlanması hususundaki gelişmeler, 2000'li yıllarda finansal hareketliliğin artmasına yol açmıştır. Şöyleki, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, 2003 yılındaki yeni kanun ile beraber, Türkiye'de 2004-2007 yılları arasında özelleştirme, birleşme ve satın alma şeklinde yoğunlaşmıştır. Örneğin, 2005 yılında ülkemize gelen doğrudan yabancı sermayenin 2 milyar dolarlık kısmı, gayrimenkul alımıdır. Bunun 7.8 milyar dolarlık kısmı Türk Telekom, Fortis Bank, Garanti Bankası Türkcell gibi özelleştirilen şirketlerin gelirlerinden elde edilen tutardır. 2006 yılında da doğrudan yabancı sermayenin 13.4 milyar dolarlık kısmı bu özelleştirmelere

aittir. Bir diğer birleşme türü ise şirket evliliği şeklindedir ve toplam 2.9 milyar dolar civarındadır. Ancak, Bütün bu veriler, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, “greenfield” eğiliminin olmadığını, satın alma ve ortaklık şeklinde tecelli bulunduğunu gösterir. Bu durum, Türkiye’ye yüksek katma değerli; üretim ve istihdamı artırıcı etkiye sahip “greenfield” yatırımların maalesef yapılmadığını, bu nedenle istihdamın artması yönünde pozitif bir değer söz konusu olmadığını söyleyebiliriz (Acar, 2016 : 95).

Özelleştirmelerde güçlü merkez ülke sermayelerinin söz sahibi olması, çevresel konumlu ülkelerin merkez ülkeler tarafından etki alanı altına alınması anlamına gelir. Dünya Bankası projeleri çerçevesinde borç/öz sermaye (debt/equity), dönüşüm projesi birçok Latin ABD ülkelerinde uygulanmış ve bu ülke özvarlıklarının başta ABD olmak üzere diğer merkez ülke sermaye sahiplerinin eline geçmiştir. Türkiye’de TÜPRAŞ, TEKEL ve TELEKOM gibi büyük ve güçlü kamu ünitelerinin özelleştirilmesinde yabancı yatırımcıların piyasaya girmeleri ekonominin yabancılaştırılmasının en belirgin örneğidir. Ekonomik kuralsızlaştırmanın bariz örneği olan özelleştirme, aynı zamanda kamu kesiminden özel kesime hatta yabancı sermayeye kaynak ve güç aktarımını da ifade eder (Arı, 2006 : 27).

1.2. Düzenleyici Devlet ve Yabancı Sermaye

1930’larda meşruiyet kazanmaya başlayan sosyal devlet anlayışını yerini, 1980’li yıllardan sonra düzenleyici devlet anlayışına bırakmıştır (Işıkçı, 2017 : 167). Böylece, Washington Uzlaşısı çerçevesinde neoliberal politikalar tam bir sadakatla bağlanan Banka ve IMF orta gelirli ülkelere “istikrar ve yapısal uyum politikaları”nı empoze etti. Washington Uzlaşısının sınırlarını belirlediği 1980’li yılların neoliberal kalkınma emek piyasalarına ve ekonomiye devlet müdahalesini en aza indirmek üzere üç önemli politika değişikliği yapıldı. Bunlar: **“ticarete engellerin kaldırılması”**, **“finansal serbestleşme; altın standardının sonu ve paranın serbestçe dolaşması”** ve **“kamunun yeniden yapılandırılması; düzenleyici devlet ve yönetim”**. Dünya Bankası, IMF bu politika değişikliğinde en önemli görevleri alan iki ulusüstü finans kurumuydu. Bilhassa, Banka, kamunun yeniden yapılandırılması hususunda özelleştirme, deregülasyon, sosyal güvenlik sistemlerinde ve iş hukuku alanında esnekleştirme, çalışma ilişkilerini girişimci lehine düzenleme gibi politikaları, yapısal uyum programları çerçevesinde koşullu krediler sağlayarak yürütürken, finansal serbestleşme konusunda da gelişmekte olan ülkelere bankacılık sektörünün de devrim niteliğinde değişimler yarattı (Karaçay, 2016).

1980’lerde gündemimize Dünya Bankası ile giren minimal devlet 1990’larda Post-Washington Mutabakatı sonrası yerini düzenleyici devlet kavramına ve politika değişikliğine bırakmıştır. Banka, 1990’ların ortalarına kadar desteklediği minimal devlet yaklaşımını 1997 yılı Dünya Kalkınma Raporu ile terk etti ve düzenleyici devlet yaklaşımına odaklandı. Ancak, düzenleyici devlet kavramını gerek OECD gerekse Dünya Bankası kullanırken, Banka aynı zamanda düzenleyici devletin tamamlayıcısı olan yönetim konusuna da odaklanmıştır. Böylelikle, düzenleyici devlet modeliyle, **devlete piyasanın yatırımcı lehine düzenlenmesi konusunda bir takım önceden olmayan görevler yüklerken**, bir yandan da ekonomi ve siyasetin ayrılması gerekir retoriği eşliğinde meşrulaştırılan “neo-liberal teknokrasi” anlayışı hakim kılınmakta, aynı zamanda bu teknokratik iktidar modelini meşrulaştırmak üzere “yönetişim” modeli uygulamaya konmaktadır (Doğan, 2016 :1800).

Dünya Bankası’nın Düzenleyici devlet yaklaşımı sadece piyasa verimliliğini elde etmek için bir araç değil, aynı zamanda, ekonomik büyüme için gerekli olan parametreleri düzenleyen ve sosyal faydanın tüm topluma yayılmasında bir yönetim modeli olarak programlanmıştır. Özetle, düzenleyici devlet, sadece bir yönetim tarzından daha fazlasıdır; aynı zamanda bir reform aracıdır ve piyasa

mekanizmasının verimliliği ve gelişimini gerçekleştirmek için alternatif, politik olmayan bir yapıdır. 2010 da Uluslararası Finans Kurumu (IFC) düzenleyici devlet için:

- Ulusal kaynakları daha yüksek katma değer yaratabilen kullanıcılara tahsis ederek, politika başarısızlık riskini azaltarak ve piyasa koşullarına uygun daha etkili politika tasarımları geliştirerek, kamu politikasını daha verimli hale getiren,
- ***Firmaların, malların ve hizmetlerin piyasaya girişlerine engel olan siyasi tedbirlerin ve kuralların azaltılmasını sağlayarak, doğrudan yabancı yatırımları ve ticareti artıran,***
- Özellikle paydaşların kendileri için önemli olan politikaların şekillendirilmesine katılımını sağlayarak (küresel yönetim), politika tasarımı ve kullanımında şeffaflığı artıran ve politik riskleri azaltan,
- Hesap verilebilirliği artırarak, yolsuzluğu ve savunmasızlığı azaltan bir hükümet fonksiyonu yakalayarak, iş güvenliği ve piyasa tarafsızlığı politikalarını destekleyen, bir yapıdır.

Açıkçası, düzenleyici devletin bu imajı, yönetişimin ötesine geçen, piyasaları ve neo-liberal piyasa rasyonalizminin tanımladığı bir dizi spesifik kurumsal inşayı oluşturmak için tasarlanan siyasi aktarım biçimlerini kuşatan hedeflerle yüklüdür. Düzenleyici devlet, bu nedenle, gelişmekte olan ülkeleri belirli bir ekonomik ve politik düzene sokmak üzere tasarlanmış daha büyük bir siyasi projedir (Jarvis, 2012 : 464-492).

2. DÜNYA BANKASI GRUBU İÇİNDE YER ALAN IFC, MIGA, ICSID VE ÖZEL GİRİŞİMCİ VE YABANCI YATIRIMCININ DESTEKLENMESİ

IBRD, 1960 yılında IDA'nın eklenmesi ile Dünya Bankası adını alır. 1956 yılında kurulan Uluslararası Finans Kuruluşu (IFC: International Finance Cooperation), orta gelirli ülkelerde ticari projelere yatırım yapar ve özel sektörü destekler. Türkiye, IFC'ye, kurulduğu yıl olan 1956'da, katılmıştı. Dünya Bankası grubuna bağlı tüzel kişiliği olan kurum, günümüzde Türkiye'de sermaye piyasalarının geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Böylelikle, Türkiye'de bankacılık sektöründe derinliği ve dengeyi sağlamaya yönelik faaliyetler yürütür (Tireli, 2009: 108).

Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi, ICSID (International Center for Settlement of Investment Disputes), Dünya Bankası Grubuna 1966 yılında katıldı. ICSID, yatırım yapılan ülke devlet ile yabancı arasında yatırımlardan kaynaklanan anlaşmazlıkları tahkim yoluyla çözmektedir (T.C. Ekonomi Bakanlığı, (ty): Tahkim İle İlgili Uluslararası Düzenlemeler).

Dünya Bankası Grubu içinde yer alan MIGA, esasen, yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin, teşvik ve kuruma dönük iki taraflı anlaşmaların yetersiz kaldığı görüldüğünden, Banka'nın girişimleri sonucu, çok taraflı yatırım garantisi kuruluşu olarak 1988 de faaliyetlerine başladı. MIGA, yatırımcıları politik risklerden korumaya dönük ilk kuruluştur ve faaliyetleri diğer benzer kuruluşlar ile desteklenerek evrensel bir boyut kazanmıştır. Merkez ülkeler, MIGA faaliyetlerini olumlu karşılarken, diğer bir kesim ise, çok uluslu şirketlerin az gelişmiş ülkelerdeki doğal kaynakları sömürmesi için bir araç olarak görmektedir. Dünya Bankası'nın, dış kaynak ile kalkınma politikaları, gelişmekte olan ülkelerin önde gelen problemi olan sermaye yetersizliğini çözmek üzere geliştirilir.

Ancak, Banka, iç tasarrufların önemini nerdeyse her raporunda vurgulasa da üye ülkelerin iç tasarruflarını destekleyici bir kalkınma programı sunmaz. MIGA ile ilgili diğer bir eleştiri ise, gelişmiş ülkelerde 19.ve 20. yüzyılda ağır sanayi yatırımlarının yarattığı büyük çevre sorunları nedeniyle, bu yatırımlarını MIGA güvencesi altında gelişmekte olan ülkelere taşımasıdır. Bu ülkelerde işgücü piyasası, çevresel kirlenme gibi konularda yasal çerçevenin zayıf olması veyahut uygulanmaması, uluslararası yatırımcılar açısından para cezası gibi yaptırımların olmadığı sorunsuz bir ortam yaratır. MIGA'nın garanti programı, doğrudan yatırım türleri yanısıra portföy yatırımlarını da kapsayacak biçimde geliştirilmiştir.

11.10.1985 tarihinde Türkiye, Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu'nun (MIGA) Sözleşmesini imzalamış ve 4 620 000 SDR taahhütte bulunarak üye olmuştur. MIGA'nın en önemli farkı, politik risk sigortası adı altında ilk çok taraflı girişim olmasıdır. Bahsi geçen politik riskler, el koyma, kamulaştırma, millileştirme, de facto kamulaştırma, sözleşme ihlali döviz transferleri, politik şiddet şeklindedir. Aynı zamanda, MIGA, Dünya Bankası'nın bir kuruluşu olup, geniş tabanlı, yani, evrensel düzeyde üye ülkelere desteklenmektedir. Yatırımcılar, ev sahibi ülkenin hukuki yapısının uygun kanuni düzenlemelere sahip olmasını, yabancı yatırımcı için eşit rekabet koşullarının oluşturulmasını istemektedirler. En nihayetinde yabancı yatırımcılar için en büyük risk, yatırımlarının günün birinde kamulaştırılma tehlikesidir. Bu nedenle yabancı yatırımcı bu konuda ev sahibi ülkenin "ulusal hukukunu" geçerli kabul etmez (Resmi Gazete, 2.6.1988 Sayı: 19830, Kırılı, 2004).

2.1. Yer Altı Kaynaklarına Ulaşmada Yabancı Sermaye Mevzuatı ve ICSID

Yabancı sermaye yatırımlarının gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin kalkınmasında önemli bir rolü olduğu düşünülür. İlk yabancı sermaye hareketleri sömürgecilik dönemiyle başlamıştır. 19.yüzyıl boyunca sanayileşen Batı Avrupa ülkelerindeki hızlı sermaye birikimi, söz konusu ülkelerdeki büyük şirketleri bu sermayeden en çok kârı getirecek yatırım alanları aramaya yöneltmiştir. Bu yatırım alanları; Avrupa endüstrisine gerekli olan hammaddeyi sağlayacak, doğal kaynaklar ve ucuz işgücüne sahip sömürgelerle bazı az gelişmiş ülkelerde bulunuyordu.

Böylelikle 1800'lü yılların başı, petrol çıkarılması için İngilizlerin sömürgelerdeki girişimleri, yabancı sermaye hareketlerinin başlangıcı olmuştur. İngilizleri, Fransızlar, Almanlar ve Amerika Birleşik Devletleri izlemiştir (Özer, 1993: 123-133).

1859 yılında Edward Drake tarafından Pennsylvania'da yapılan sondaj sonucu yeraltında bulunan petrolün yeryüzüne çıkarılıp insanların kullanımına sunulması petrol konusunun dünya gündemine girmesini sağladı. Böylece, petrol ulaştırma ve endüstri sektöründe yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Petrol şirketleri, hükümetlerin askeri ve diplomatik desteğini alarak uluslararası pazarlarda etkin bir güç olarak ön plana çıktılar. Bu şirketlerin büyük rezerv barındırdığı Orta Doğu coğrafyasının petrol kaynaklarından en üst düzeyde yararlanmaya yönelik girişimleri, siyasi ve idari olarak yeniden dünyanın şekillenmesine neden olmuştur (Özdemir, 2014: 61-83).

19. Yüzyılın sonlarına doğru bilhassa İngiltere'nin Ortadoğu petroleri üzerinde çeşitli gizli/açık yöntemlerle harekete geçmesi, Almanya ile çıkar çatışmasına neden olur ve Birinci Dünya Harbi'nin nedenleri arasında yer alır. Birinci Dünya Harbi'nin sonlarına doğru, ABD Senatosu, Başkan Wilson'ı, Mezopotamya petrolerinden pay almak yerine bilakis güçsüz bir Ermeni devleti kurmaya çalışarak zaman kaybetmekle suçlar. O kadar ki, İstanbul'daki ABD Yüksek Komiseri Amiral Bristol, ABD Başkanı, Woodrow Wilson'ın politikasını açıkça eleştirir. İngiltere'nin Mezopotamya petrolerini tek başına kontrol edebilmek için ABD'nin kurulması planlanan Ermeni Devleti'nin mandateri olmaya teşvik etmesindeki asıl amacın, hem Ruslara karşı bir tampon bölge oluşturmak hem de ABD'yi petrol yataklarından uzaklaştırmak olduğunu savunur (Karakaş, 2010: 283).

Rusya'daki Ekim Devrimi, Çin'deki sun yat sen hareketi, Türkiye'deki millî mücadele 1929-1930 Dünya Ekonomik krizi ile birlikte, merkezi planlamaya dayalı planlı kalkınma dönemine geçiş ile birlikte yabancı sermaye hareketlerinin kısıtlanmasına neden olur. Zira milliyetçilik ve bağımsızlık hareketleri yabancı sermayenin ihtiyaç duyduğu güven ve istikrarı ortadan kaldırır.

II. Dünya Harbi sonrası, Birleşik Amerika, ekonomik büyümesini sürdürebilmek için müttefiki devletlere ekonomik yardım programları çerçevesinde büyük miktarda kaynak transfer eder. Batı blokunun temsilciliğini üstlenen ABD'nin karşısında yer alan Doğu Bloku temsilcisi Sovyetler Birliği ise, Çin ile birlikte büyük çaba göstererek, Mısır, Suriye, Küba gibi devletlere kaynak transfer eder. Birleşik Amerika'nın doğrudan dış yardım politikası Avrupa'nın tekrar imarı ile 1960'lara doğru uluslararası düzeyde IMF, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası (EIB) aracılığı ile kurumsallaşır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra yabancı sermaye hareketleri şu şekilde seyretmiştir: Lozan'la birlikte kapitülasyonlar kaldırıldı ve 1954 yılında Osmanlı'dan kalan borcun son taksiti ödenerek yüz yıllık Osmanlı borcu sona erdi. Bununla birlikte 1923-1950 yılları arasında Osmanlı'dan arta kalan özel statülü yabancı şirketlerin bedelleri ödenerek millileştirildi. 1950 yılında iktidarın değişmesiyle birlikte, yabancı sermaye ile ilgili yeni dönem başladı. 6224 sayılı 1954 yılında çıkarılan, "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" çıkarıldı. Ancak, yabancı sermaye ile ilgili köklü değişiklikler 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarından sonra gerçekleştirildi (Özer, 1993).

1980'lere kadar geç endüstrileşen gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsi, ithal ikameci politikalar ile merkez ülkeleri yakalamaya çalıştılar. Bu uygulamalar görünürde, ulusal ekonomiyi uluslararası rekabetten korumaya yönelik politikalar idi. Bu süreç, merkez-çevre arasındaki işbölümü açısından incelendiğinde, merkezin kuralları belirlediği ve uluslararası finans kurumları aracılığı ile uygulandığı bir dönemi işaret eder. Böylece, Birleşik Amerika, gelişmekte olan ülkelere yapacağı yardımları ithal ikameci politikaların koşulu olarak öne sürmüştür (Benderli ve Görenel, 2006: 184). 1960'dan 1980'e kadar Türkiye de, temel ekonomik kalkınma stratejisi olarak ithal ikameci politika tercih edildi ve böylece, yerli sermaye birikimini artırmaya yönelik olarak ağır sanayide gelişmeye yönelindi. Nitekim sermaye mallarında yurtiçi üretim kapasitesini artırmayı hedefleyen büyük kamu yatırımları ilgili döneme damga vurdu. Dış ticaret, miktar kısıtlamaları ile korunan yerli sermaye beraberinde Türk lirasının satın alma paritesine göre aşırı değerli olmasına yol açan bir sabit kur rejimiyle sıkı sıkıya korunuyordu.

İthal-ikamesi stratejisi, Türkiye'de üretilmeyen ithal hammaddelere dayalıydı. Nitekim, Türkiye'nin ticaret hadleri 1973-1974 dönemindeki ilk petrol krizinden sonra kötüleşir. Döviz darboğazı, ödemeler dengesi üzerinde büyük bir yük yaratmış, bu ilave yük kısa vadeli borçlanmalarla giderilmeye çalışılmıştır. Böylelikle, ithalatın gereken zamanda ve oranda gerçekleşmemesi üzerine, 1977'den sonra, işgücü piyasasında da sorunlar baş göstermiştir. Krizi aşmakta başarısızlık beraberinde 1979'daki ikinci petrol krizi Türkiye'yi dış borç aramaya yöneltmiş ve krizi derinleştirmiştir. Düşük yurtiçi tasarruf ile zor ilerleyen yatırım ortamına çözüm bulunamamış dolayısıyla, 1977-1979 ödemeler dengesi krizine çare olması amacıyla Türkiye'de ticarete liberalleşme süreci başlatılmıştır.

Böylece, geline süreçte 24 Ocak 1980 kararları dışa dönük ve piyasa odaklı bir ekonomik sisteme ulaşmak, enflasyonu kontrol altına almak, yabancı finansman açığını kapatmak amacıyla ilan edilmiştir. Böylece, ihracata dayalı büyümenin teşvik edilmesi Türkiye'nin ihracatta rekabet gücünü artırabilmek amacıyla ihracat sübvansiyonları sağlanmış ilaveten Türk lirasının reel olarak değer yitirmesine izin verilmiştir (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2018: tcm.gov.tr/wps/wcm/connect/098cd40c). Bütün bunlar yaşanırken, Dünya Bankası ve IMF

tarafından Batı ve Üçüncü Dünya ülkeleri arasında, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin her ekonomi için yararlı olduğu savı ekonomik bir ideoloji olarak yayılmıştır. Bu süreçte uluslararası sermayenin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne akışında anahtar pozisyonda bulunan ajanlar/örgütler, Birleşik Amerika ile "ortak değerleri" paylaşmışlar, Banka ile IMF ise uluslararası sermaye/finans çevreleriyle yakın temas içinde bulunmuşlardır (Çiftçi, 2009: 207-208).

Böylelikle 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarının ardından 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve 1567 sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu çerçevesinde bütün yabancı yatırımların koordinasyonunu sağlamak üzere DPT bünyesinde yabancı sermaye başkanlığı kurularak yetkiler burada toplanmıştır. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde 1992 yılında yabancı sermaye genel müdürlüğü oluşturuldu (Özer, 1993: 120). Böylelikle, uluslararası sermaye hareketleri, 1980 yılından sonra giderek artış gözlenirken, bilhassa 1989 yılından sonra finansal serbestlikle beraber yabancı yatırımlar iyice kendini gösterir. 1994 yılında yaşanan düşüş ise o yıl patlak veren kriz neticesinde olmuş, 5 Nisan 1994 istikrar paketi, DB ve IMF'de iyimserlik yaratmış, Türk ekonomisinin düştüğü zor durumdan çıkış yolunda önemli bir adım olarak görülmüştü. Yabancı sermaye yatırımlarının bu dönemdeki sektör dağılımına göz attığımızda, 1990'lı yıllardan başlayarak hizmetler sektörüne yabancı sermaye yatırımlarının payının arttığını görürüz. Nitekim, 1980 sonrası, yabancı sermayeyi teşvik konusunda yapılan yasal düzenlemeler ve ekonomik kararlar meyvelerini vermeye başlamış, ancak, 1988'de yaklaşık 958 milyon dolarlık sermaye yatırımı Türkiye'den çıkmıştır. Aynı şekilde 1991 Körfez Krizi ile birlikte yaklaşık 2 milyar 397 milyon dolarlık sermaye yurtdışına çıkmıştır. Ardından gelen 1994 yılı ekonomik krizi ile birlikte, 4 milyar 257 milyon dolarlık sermaye yatırımı Türkiye'yi terk etmiştir. Aynı zamanda, 1986 yılından itibaren doğrudan yabancı sermaye yatırımları yanında portföy yatırımı eklindeki yabancı sermayenin de önemli bir artış trendine girdiği görülmektedir. Bu durum Türkiye'deki sıcak para miktarını ve riskini artırmıştır. 1990-1995 döneminde doğrudan yabancı yatırımlar, 4,2 milyar dolar iken, portföy yatırımları 10,3 milyar düzeyinde gerçekleşmiştir (Şener ve Kılıç, 2008: 22-50; Balkan, 2016).

Dünya Bankası grubu içinde bulunan Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Uzlaşma Merkezi (ICSID), yabancı yatırımlar ile ev sahibi ülke arasındaki yatırımlar ile ilgili uyuşmazlıkların uzlaşma ve tahkim yoluyla çözülmesini sağlar. Sermayesi olmayan ICSID, uluslararası yatırımları teşvik eder (Özer, 2012). Türkiye'nin 1989 yılında üye olduğu 1966 yılında kurulan ICSID üyeliği için Dünya Bankası üyeliği aranmaz. ICSID Başkanı, Dünya Bankası Başkanıdır. IBRD gibi borçlanma benzeri gelir kaynağı olmayan ICSID, tüm gelirleri kendisine ulaşan uzlaşma ve tahkim istekleri karşılığında ilgili taraflardan aldığı ücretlerden sağlar (Kaya, 2002: 38-39).

ICSID'in amacı, yatırım anlaşmazlıkların çözümünde hakemlik yapmak ve yatırım ve yabancı sermaye kanunları konusunda ve ikili yatırım anlaşmaları üzerinde yayın, araştırma ve danışmanlık yapmaktır. Bununla beraber, ICSID, yatırım uyuşmazlıklarında uzlaşma ve tahkim olanakları sağlayarak yabancı yatırımı teşvik eder. Burada bir diğer önemli husus ise, yabancı yatırımcı ve yatırımın yapıldığı ülke arasında çıkan uyuşmazlıklarda yatırım yapılan ülkenin yerel mahkemelerine başvurarak yargı kararı almak, yerel hukukun ulusal çıkarları gözetmesi nedeniyle yabancı yatırımcılar tarafından reddedilmektedir (HalisÇelik, 2008: 23).

2.2. Çok Uluslu Şirketlerin Yatırım Güvenliğinin Sağlanmasında MIGA

1950 yılında bir Alman firması olan "UNI" ile bir İngiliz firması olan "LEVER Brothers" firmasının birleşmesi ile dünyada ilk modern çok uluslu işletme olan "UNILEVER" kurulmuş oldu. İkinci Dünya Harbi sonrası kurulan yeni ekonomik sistem çok uluslu şirketlerin çoğalması için uygun zemin

hazırlamıştır. 2010 yılı itibariyle, dünya ihracatının 1/3'ü çok uluslu şirketler tarafından yapıldı (Ürgün ve Duru, 2014: 55).

Kurumsalcılar II. Dünya savaşı sonrası oluşturulan istikrarlı dünya düzeninin, ABD ve SSCB arasındaki güç dengesinden ziyade, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve IMF gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra, bölgesel entegrasyonlar, uluslararası anlaşmalar, gibi işbirliği kapasitesindeki gelişmelere bağlı olduğunu öne sürüyorlar (Hoogvelt, 1997: 8). Nitekim, serbest piyasa sisteminin dünyanın her yerinde uygulanmasını maksimize edecek bir liberal ekonomik sistemin alt yapısı kuruldu. Bu küresel ekonomik örgütler, 1980 sonrası Washington Konsensüsü sonrası ulus devletin zayıflamasında bilhassa, ulusal piyasalara ulus devletlerin müdahalesini sınırlayarak etkili oldular. 1978 “Washington Konsensüsü” olarak adlandırılan anlaşma ile Dünya Bankası ilk kalkınma raporu olan “Büyüme İçin Beklentiler ve Yoksulluğun Önlenmesi (Prospects for Growth and Alleviation of Poverty)” raporunu yayınladı. İlgili rapor Washington Mutabakatı ilkeleri ile birebir uyumaktadır (ResearchGate, 2017: [researchgate.net/profile/nazan_savas](https://www.researchgate.net/profile/nazan_savas)). Böylece, bundan sonra oyunun kurallarını ve çerçevesini çizen ulus devletler olmayacaktı (Duman, 2002: 1-16). 1929 tarihi dünya bunalımı sonrası içine kapanan ve “ekonomik milliyetçilik” politikaları uygulamaya başlayan ulus devletlere yani korumacı devlete baştan beri Dünya Bankası karşıdır. Bu nedenle Banka, ticarete engellerin kaldırılması yönünde serbest piyasa ekonomisinin, ulusların ekonomik büyümesine pozitif yönde etkisi olduğunu savunur (Bulutay, 2012 : 21, Ertuna, 2006: 38).

Postfordist üretim sistemi beraberinde tekrar şekillenen dünyada, gerek Dünya Bankası gerekse diğer uluslararası finans örgütlerinin öncülüğünde yürütülen ihracata yönelik kalkınma politikası argümanlarından biri olarak doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi ön plana çıktı. Böylece, Ekonomik üstten küreselleşmenin asıl aktörleri çok-uluslu şirketler, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki sosyal devlet uygulamalarının araçlarından kamu iktisadi teşekküllerinin özelleştirilmesi politikaları ile satın aldıkları şirketler ile dünyada yayılma şansı buldular. Günümüzde, çok-uluslu şirket dünya piyasalarında mal ve hizmet üretmekte ve pazarlamaktadır. Bunlardan bazılarının yıllık cirosu orta büyüklükteki bir devletinkinden daha fazladır. Kâr etme birincil motivasyon kaynağı olan bu şirketler sömürgecilik bir anlamda post-modern bir anlayışa bürünmüş halidir. Dolayısıyla, Az gelişmiş ülkelerin kaynaklarını ve işgücünü “ucuz” mal üretmek için kullanan çok-uluslu şirketler elde ettikleri kârları, politik risklere karşı her türlü maddi varlıklarını koruma altına alan MIGA sayesinde, kolayca paralarını kendi ülkelerine götürmektedir. Nitekim, Az gelişmiş ülkelerin her türlü kaynaklarını “ev sahibi ülke” adına kullanan bu şirketler aslında yatırımlarının çoğunu gelişmiş ülkelerde gerçekleştirirler. Diğer taraftan, Dünya Bankası tarafından yönlendirilen ve ekonomik büyümenin tek yolu çok-uluslu şirketlerin yatırımları olarak gören anlayışa sahip hükümetler bunun için de çokuluslu şirketleri ülkelerinde yatırım yapmaya teşvik etmektedirler. Böylelikle, ülkesinde dış yatırımları teşvik eden devletler, siyasi etkilenme ve şantajlara açık hale gelme gibi maliyetlere katlanmak zorundadır. Nitekim, ekonomik üstten küreselleşme sürecinde güney yarımkürenin kuzey yarımküresine bağımlılığı artarak sürmektedir. Zira, yeni teknoloji ve yeni ürünler piyasasının mülkiyeti kuzey ülkelerindedir. Günümüzde ileri teknoloji ürünlerinin toplam ihracatının yaklaşık 3/4'ünü elinde bulunduran gelişmiş ülkelerin, yeni malların temel üretici olmayı sürdürür (Ataman ve Yıldırım, 2005: 1-22).

MIGA, gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların teşvikini sağlamaktır. Yabancı yatırımların artması için, bir ülkede yatırım yapmak isteyen yabancı bir yatırımcının, siyasi ve ekonomik risklere karşı yatırım güvenliğini sağlar.

Hollanda’lı Ingersoll-Rand European Holding Company, Türkiye’de IR Emniyet ve Güvenlik Sistemleri A.Ş. adında bir şirket kurmuş ve 2002 yılında Düzce’de fabrika açmıştır. 780 kişi istihdam ettiği ve 22,5 milyon USD değerinde olan bu yatırımda Düzce’nin en büyük sanayi tesisi olmuştur. Fabrika, çerçeveler, kilit sistemleri, acil durum kapıları gibi ürünler imal etmektedir. MIGA tarafından, ilgili yatırım, 15 yıl süreyle transfer restriction, kamulaştırma/istimlak, savaş ve halk hareketleri riskine karşı yatırım bedelinin %90’ı oranında teminat altına alınmıştır. Aynı şirket, 2005 yılında ITO Emniyet ve Güvenlik Sistemleri San.Tic.A.Ş.’nin çoğunluk hisselerini satın alarak Türkiye’deki yatırımlarını büyütüştür.

Diğer bir örnek finansal yatırım üzerine. 2004 yılında Finansbank A.Ş.’nin Finans Capital Finance Ltd. şirketine verdiği 200 milyon USD değerindeki kredi Sovereign Bermuda Ltd. Sigorta şirketince paranın transfer edilememesi ve kur değişikliği yapılamaması politik risklerine karşı 10 yıl süre ile (18 aylık faizde dahil) olmak üzere teminat altına alınmıştır. Alınan teminat ile Finansbank A.Ş. Moodys’de ki notunu Ba1’e yükseltmiş ve güvenilirliğini göstermiştir. Düzenlenen teminat, Türk finans sektörü için bir ilk olma özelliğini taşımaktadır.

Dünya Bankası Grubu (IBRD, IFC, MIGA ve ICSID), gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin lokomotifi olarak gördükleri yabancı yatırım ve sermaye önündeki tüm engelleri kaldırmak ve serbest ticarete dayalı ekonominin sürdürülmesini sağlamak üzere hareket eder. Bu nedenle çok uluslu şirketlerin başka bir ülkede yatırım yapması için gerekli şartları sağlarlar. Bu kısıtların en önemlisi olan politik riskler; yabancı yatırımcıların yatırım yaptıkları ülkedeki bazı siyasi oluşumlar bilhassa ayaklanma, savaş, isyan, gibi hareketler neticesinde oluşan mevzuat değişiklikleri, transfer engellemeleri, yatırımcının sahip olduğu değerler üzerine kamulaştırma, el koyma gibi olumsuz risklerdir. Bu nedenle, hammadde kaynaklarına Amerikan şirketlerinin güvenli erişimi için, Dünya Bankası nezdinde ICSID ve MIGA üye devletler ile “kamulaştırma” problemlerine karşı anlaşma sağlayarak uluslararası hukuk yolunu işletir (Ecevit, 2008: 92, Yavuz, 2007: 183).

3. YABANCI SERMAYE ÖNÜNDEKİ ENGELLERİN KALDIRILMASI VE DÜNYA BANKASI

Neoliberal ekonomik politikalar beraberinde Dünya Bankası, ekonomik büyüme için yabancı yatırımların önündeki engellerin kaldırılması ve güvenli bir yatırım ortamının oluşturulmasını şart koşmaktadır. Bunun için gelişmekte olan ülkelerin ulusal politikalarını etkiler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılması noktasında yönlendirir. Bu doğrultuda Dünya Kalkınma Raporları, Ülke Görünüm Raporları ve İş Yapma Raporları hazırlar.

2003 yılından itibaren IFC ve IBRD, “Doing Business-İş Yapma Kolaylığı Projesi” kapsamında, 185 ülke ekonomisi üzerinde, yatırım ortamını olumsuz etkileyecek faktörler üzerinde analiz yapar. Böylece, vergi politikaları, şirket kuruluşunda bürokratik engeller, istihdam, lisans alma süreci, yatırımcıların korunması gibi çeşitli göstergeleri dikkate alarak, karşılaştırmalı bir derecelendirme yapmakta ve bu hususta yıllık raporlar yayımlamaktadır. Doing Business raporları bir işletmeyi başlatma ve sürdürmede devletin koyduğu şartları yerine getirme, ülkeler arası ticaret, vergi ödeme ve bir işletmeyi sona erdirmeye süre ve maliyetlerini ortaya koyan, 10 iş düzenleme göstergesine dayalı olarak ekonomileri sıralıyor (Haberler, 05 Şubat 2013: Dünya Bankası Doing Business Raporu).

3.1. Yabancı Yatırımların Harekete Geçirilmesi: Dünya Bankası ve Hukuksal Düzenlemeler

1949 yılında Türkiye'ye davet edilen ve Haziran 1950'de Türkiye'ye gelen James Barker başkanlığındaki Dünya Bankası heyeti, Türkiye'nin Kalkınma Programı İçin Tahlil ve Tavsiyeler" adlı Barker Raporunu, 1951'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a sundu (Soylu, 2015). Barker Raporu ile Türkiye'nin yeraltı kaynaklarının kullanılması ve işletilmesinde yabancı sermayenin önemini vurgularken, maden arama ve işletme faaliyetlerine özel girişime yer verecek madencilik politikasının kabul edilmesi ile yabancı yatırımcının petrol arama ve işletmelerinden uzak tutma politikası yeniden gözden geçirilmesi önerilir. Raporun ardından yabancı sermayenin Türkiye'ye girmesine yönelik kanunlar çıkarılır (Haykır ve Demir, 2017: 40-41).

1930'larda temelleri atılan sosyal refah devleti, pek çok ülkede, ulaşım, iletişim, madencilik gibi alanları devlet yönetimine bırakmıştı. Devlet gerek kamu hizmetleri gerekse kamu iktisadi kuruluşları kurarak ekonomiye müdahale etmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin madencilik sektörünü devlet eliyle yönetmesi dünya da uygulamaya konan sosyal devlet politikaları ile örtüşüyordu (Öztürk, 2006 : 23). Ancak, 6224 sayılı yasa ile yabancı sermayeye yer altı kaynakları açılmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde Dünya Bankası uluslararası sermayenin önündeki hukuksal engelleri kaldırmak harekete geçer. Türkiye'de Bakanlar Kurulu kararı ile 2001 Aralık tarihinde Yatırım Ortamı İyileştirme Kurulu (YOİKK) oluşturulur. Banka ve Türk Hükümetinin ortak girişimi ile Türkiye yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla, yatırımların önünü tıkayan idari engellerin kaldırılması, Türkiye'ye stratejik bir Doğrudan Yabancı Yatırım politikası oluşturmak üzere çok uluslu firmaların üst düzey yetkilileri ve üst düzey kamu görevlilerini bir araya getiren bir istişare platformu olarak kurulan YOİKK önemli bir adımdır (Polat, 2018: 80-81).

Nitekim, Dünya Bankası gibi birçok uluslararası kuruluş tarafından desteklenen STK'lar hükümet kararlarını sorgulayarak, değiştirilmesi yönünde baskılar yapabilmektedirler (Şener, 2014: 72). 1985 yılında kurulan ve Dünya Bankası'nın çok yönlü yardım hizmeti olan FIAS (Yabancı Yatırımları Danışmanlık Hizmetleri), geçiş ülkeleri ve gelişmekte olan ülke hükümetlerine gerek yerel ve gerekse de yabancı yatırımcılar için yatırım ortamını iyileştirici tavsiyelerde bulunmak üzere kurulur (Narin, 2007: 86). 17.06.2003 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 4875 sayılı "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu (DYYK)", 6224 sayılı kanunu yürürlükten kaldırır. 4875 sayılı yasa tasarısının hazırlanma aşamasında FIAS'ın aktif desteği ve katılımı sağlanmıştır. 4875 sayılı kanunun hazırlanma aşamasında, 17 Mayıs 2002 tarihinde yapılan çalıştayın oturumunda yasa tasarısını bizzat FIAS yetkilileri sunmuş, eleştirileri yanıtlamış ve maddelerin gerekçeleri tartışılmıştır". Böylelikle, 4875 sayılı kanun ile yabancı yatırımcıları özendirmek ve yabancı yatırımcıların haklarını korumak üzere, yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılarla eşit muameleye tabidirler hükmü yasaya konulmuştur (Narin, 2007 : 9).

17 Haziran 2003'de yürürlüğe giren 4875 sayılı DYYK, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yatırımlarında önemli bir artışa neden oldu. Zira, bu kanun ile yerli ve yabancı yatırımcılar eşit sayılmış ve yabancı yatırımcılara önemli kolaylıklar getirilmiştir. İlaveten, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki faaliyet ve işlemlerinden doğan kâr, satış geliri, temettü tazminat bedelleri, tasfiye, lisans, yönetim vb. anlaşmalar karşılığında ödenecek meblağlar ile dış kredi anapara ve faiz ödemelerinin, bankalar veya özel finans kurumları aracılığıyla yurt dışına serbestçe transfer edebilme hakkına sahip olmuştur (İpek ve Biniş, 2010: 19).

3.1. İşveren Hakları ve Dünya Bankası

Bir tarafta uluslararası çalışma standartlarını düzenleyen Uluslararası Çalışma Örgütü diğer tarafta ise yabancı yatırımcıyı yatırım yaptığı ülkede politik risklere karşı koruyan Dünya Bankası. Tam da bu noktada konuyla ilgili çok güzel bir örnek olduğunu düşündüğümden, Venezuela Devleti'nin ABD yatırımlarını tek taraflı olarak ülkesinden çıkarma girişimi neticesinde Dünya Bankası ile karşı karşıya kalmasını anlatmak isterim. Venezuela'nın eski Devlet Başkanı Hugo Chavez döneminde, ABD Petrol Şirketlerini kamulaştırması, Dünya Bankası tarafından hoş karşılanmamıştı. O dönem Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez, ABD kökenli Exxon Mobil'in Orinoco bölgesindeki varlıklarına, işletmeye söylemeden ordu aracılığı ile el koydu. İlgili işletme, Dünya Bankası'nın Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi'nde (ICSID) tahkim sürecini başlattı.

Kamulaştırma sonrası Exxon Mobil, 7 milyar ABD doları tazminat istemiyle Uluslararası Ticaret Odası (ICC) nezdinde uluslararası tahkime de başvurmuştu. ICC kapsamında başlatılan tahkim, Aralık 2011 tarihinde sonuçlanmış ve Venezüella Devleti, 907.6 milyon ABD doları cezaya çarptırılmıştı (T.C. Ekonomi Bakanlığı, ty : Venezüella).

Dünya Bankası Yatırım Uyuşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) ise Venezüella Devletinin, Exxon Mobil şirketine 1.6 milyar ABD Doları kamulaştırma tazminatı ödemesine hükmetti. 10 milyar dolar tazminat isteyen Exxon Mobil bu karara memnun kalmazken, Venezuela Devleti ise 2012 yılında, ICSID'den Üyeliğini çekmişti. 2013'de Hugo Chavez'in ölümünden sonra, akıllara gelen soru, ICSID kararları üye devletler açısından bağlayıcı nitelik taşıyorken, Venezuela ICSID'den 2012 yılında üyeliğini geri çektiğinden dolayı, kamulaştırma tazminatını ödemekten muaf olmak istemektedir ancak ABD ile arası açılan Venezuela Devleti ne ekonomik bunalımından nede siyasal kargaşadan çıkamadı. İlaveten, ABD'li otomobil devi General Motors da yakın tarihte, Venezüella hükümeti tarafından kamulaştırılarak işçilere verilen bir fabrikası nedeniyle, Venezüella'da faaliyetlerini durdurduğunu ilan etti. (OdaTv, 2017: ABD Şirketlerinin Venezüella Kararı)

SONUÇ

Dünya Bankası, kalkınma konusunda dünyadaki en büyük mali kuruluş ve bilgi kaynağıdır. Bu iki özelliği kendisine büyük bir güç verir. Çok taraflı uzlaşılı ile ABD liderliğinde kurulan Banka, ağırlıklı oy sistemine göre yönetilir. Dünya Bankası'nın kurulduğundan beri en yüksek kota oranı ABD'ne aittir ve tek veto yetkisi olan ülke ABD'dir. Bu nedenle, Banka ticaret engellerinin kaldırıldığı serbest piyasa sistemini savunur. Az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarının ancak dış kaynakla ve açık ekonomik sistemle olacağını öne sürer. Dış kaynak ise Banka tarafından sağlanan borçlar ve yabancı yatırımcılardır. Cumhuriyet kurulduktan sonra, son derece fakir ve sermaye birikimi az olan genç Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, para ve bilgiye ihtiyacı vardı. Ülkenin ekonomik gelişmesini engellemeyecek nitelikteki yabancı sermayeye ise taraftı. Atatürk'ün şu sözleri, yabancı sermaye ile fikrini açıkça ifade eder. "Zannolunmasın ki ecnebi sermayesine hasımız; hayır, bizim memleketimiz vâsidir. Çok say ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartıyla ecnebi sermayelerine lâzım gelen teminatı vermeye her zaman hazırız. Ecnebi sermayesi bizim sayımıza inzımam etsin ve bizim ile onlar için faydalı neticeler versin". Yine vurgulayalım ki, kesinlikle karşı olunan "olgu", yabancı sermaye değildir, onun sömürerek ekonomik gelişmeyi engelleyebilecek "biçimleridir". Ancak, Türkiye, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Batı ülkeleri ile yakınlaşmış, giderek gelişen özel sermaye, savaş sonrası dönemle, yabancı sermaye ile çeşitli işbirlikleri içine girmeye başlamıştır. 1947 yılında "Yabancı Sermayeyi Teşvik" konusunda kararname çıkarılmıştır. 1947 yılı sonrası ise, artık kalkınma stratejisi, ekonominin yönetimi ve yönü büyük ölçüde Thorburg, ICA, IBRD raporları gibi yabancı sermaye ve özel girişime her türlü kolaylığı ve önceliği sağlayan ve ABD

güdümünde tayin edilmeye başlar. 1980 dönemi ile dünya gündemine giren yapısal uyum kredileri, proje kredisi değil, üye ülkelerin ekonomilerini şekillendirmek üzere kamunun yeniden yapılandırılması sürecidir. 2003 yılında tıpkı 1950’lerde olduğu gibi Dünya Bankası, Türkiye’ye, yabancı sermaye yatırımları hususunda yönlendirici olmuş, 6224 sayılı Yabancı Yatırımları Teşvik Kanunu’nda olduğu gibi 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırım Yasası hususuna da yön vermiştir. 1980’lerde DB ve IMF başta olmak üzere uluslararası finans kurumları etkisiyle iktisadi kalkınmadan iktisadi büyümeye politika değişikliği yapan Türkiye, ithal ikameci politikayı terk ederek, yerli sermaye birikimine dayalı olmayan yabancı yatırıma dayalı ekonomik politika tercihinde bulundu. Böylece, planlama yerini özelleştirmeye bırakırken, yabancı sermayeyi teşvik için her türlü hukuki, ekonomik ve sosyal zemin hazırlandı. Aynı zamanda kalkınmaları için üye ülkeleri proje kredisi vererek destekleyen Dünya Bankası, bir ülkeye altyapı projeleri için borç verdiğinde, bu projeyi yürütecek şirketi de belirler. 1990’lı yılların sonlarına doğru, nüfusunun %80’i yoksulluk sınırı altında yaşayan 9 milyon nüfuslu Afrika ülkesi Çad için topraklarında petrol bulunması büyük bir mucize oldu. Çad karayla çevrili, denizle bağlantısı olmayan bir ülke olduğu için çıkarılan petrolün uluslararası pazara taşınması önemli bir sorundu. Ancak, Dünya Bankası yardıma koştu ve 4 milyar dolar tutarındaki Çad-Kamerun boru hattı projesini üslendi. Bu projenin en büyük ortağının Exxon Mobil olması çok da şaşırtıcı olmasa gerek.

Kaynakça

- Acar, Merve (2016). “Doğrudan sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği.” Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(13), 92-105.
- Annisette, Marcia (2004). “The True Nature of The World Bank.” Critical Perspectives On Accounting, 15(3), 303-323.
- Arı, Ayhan (2006). “Küreselleşme ve Kurationsızlaştırma.” Çalışma ve Toplum, 1(3), 23-30.
- Ataman, Muhittin, Cengizhan Yıldırım, (2005). “Madalyonun İki Yüzü: Alttan ve Üstten Küreselleşme.” Bilgi, 2 (11): 1-22.
- Atlam, Bahar Mohamed ve Ahmed Ashour Soltan, ve Noha Mohey Mohamed (2017). “ The Impact of National Private Investment on Manufacturing in Egypt” International Journal of Economics and Financial Issues, 7(1), ss.192-200
- Balkan, Ali Murat (2016). İkinci DYP-SHP Koalisyon Hükümeti. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Bayramoğlu, Sonay (2004). Yönetişim ve Demokrasi İlişkisinde Siyasal İktidar Sorunu: Türkiye’de Bağımsız Düzenleyici Kurumlar. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Kamu Yönetimi, Ankara.
- Bedirhanoğlu, Gamze Nazan (2006). Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Amerikan Hegemonyasındaki Rollerini. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Benderli, Zeynep Zafir, Zeki İlker Görenel (2006). “Neo-liberal Ekonomi Politikalarının Latin ABD Üzerindeki Etkileri.” Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(1), 183-201.

Bulutay, Tuncer (2012). “Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Ticaret ve Döviz Piyasalarında 1980 sonrası Gelişmelerin Temel Nitelikleri.” Haz./Ed Prof. Dr. Haluk Erlat. Türkiye ekonomi kurumu tartışma metni (54). Ankara: Tek yayını, 21-85.

Clemens, Michael ve Michael Kremer (2016). “The New Role Of The World Bank.” Working Paper 421 January 2016. Washington, DC, The United States of America.

Çiftçi, Kemal (2009). “Soğuk Savaş Sonrasında ABD: Rızaya Dayalı Hegemonyadan İmparatorluk Düzenine.” Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 5(10), 203-219.

Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.(Resmi Gazete: Tarih 2.6.1988 Sayı: 19830).Erişim:
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc071/kanuntbmmc071/kanuntbmmc07103453.pdf

Dağdemir, Özcan ve A.Mesud Küçükkalay (1999). “Türkiye’de 1960-1980 Müdahale Dönemi Ekonomileri : İktisat Politikaları ve Makro Ekonomik Göstergeler Açısından Bir Karşılaştırma.”Dumlupınar Üniv.Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 121-138.

Doğan, Kadir C. (2016). “Küreselleşme ve Neo-Liberal Kuşaklar Çerçevesinde Devleti Konumlandırma Sorunsalı: ‘Minimal Devletten Düzenleyici Devlete’.” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(43), 1795-1803.

Duman, Mehmet (2002). “Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri.” Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4), 1-16.

Ecevit, Cenk (2008). Küreselleşen Dünyada Çok Uluslu Şirketler ve Politik Risk. Yüksek lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Echandi, Roberto ve Jana Krajcovicova ve Christine Zhenwei Qiang (2015). “The Impact of Investment Policy in a Changing Global Economy”. World Bank Group, Policy Research Working Paper 7437.

Erdut, Zeki (2004). “Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyal Politika.” Çalışma ve Toplum, (2), 11-37.

Engel, Susan N. (2007). The World Bank And The Post-Washington Consensus In Vietnam And Indonesia. Doctor Of Philosophy, University Of Wollongong, Avustralya.

Ertuna, Özer (2006), “Yeni Dünya Düzeni: Küreselleşme.”Muhasebe ve Finans Dergisi, 30, 35-45.

Güney, Pelin (2006). “Marshall Planı: Avrupa Birliği’nin İnşasında Amerikan Harcı.” Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 5(3), 103-104.

Haberler. (2013). Dünya Bankası Doing Business Raporu. www.haberler.com/dunya-bankasi-doing-business-raporu-4307182-haberi/02.12.2018.

HaberTürk. (2017). Dünya Bankası’ndan Türkiye’ye ‘reform mesajı’. www.haberturk.com/dunya-bankasi-ndan-turkiye-ye-reform-mesaji-1767945-ekonomi/02.02.2019

HalisÇelik, Ergül (2008). Dünya Bankası’nın Yapısı, Faaliyetleri ve Türkiye’de Finansmanı Dünya Bankasınca Sağlanan Kredilerin ve Etkilerinin Değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Haykır, Yavuz, Özkan Demir (2017). “6326 Sayılı Petrol Kanunu Ve Demokrat Parti Dönemi Petrol Politikası”. SUTAD, 1 (41), ss.251-269.

Hiç, Özlen (2017). “Ekonomik Sistemler ve Rejimler.” Journal Of Emerging Economies And Policy, 2 (1), 124-136.

Hoogvelt, Ankie (1997). Globalisation and the Post Colonial World. The New Political Economy of Development, MacMillian Press, 115.

Hopper, Trevor ve Philippe Lassou, Teerooven Soobaroyen (2017). “Globalisation, Accounting and Developing Countries.” Critical Perspectives on Accounting, 43, 125-148.

Hürriyet. (2011). Keban Barajı 37 Yaşında. www.hurriyet.com.tr/ekonomi/keban-baraji-37-yasinda-18640190/02.12.2018.

Işıkçı, Yasemin Mamur (2017). “Türkiye’de İdari Reform Çalışmalarının Tarihsel Perspektif Açısından Değerlendirilmesi.” Anemon Dergisi, 5(1), 167-192.

İpek Evren ve Mine Biniş (2010). “Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi”, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 8(14), 15-26.

Jarvis, Darryl (2012). “The Regulatory State in Developing Countries: Can It Exist And Do We Want it? The case of the Indonesian power sector.” Journal Of Contemporary Asia, 42(3), 464-492.

Karaçay, Hatice, (2016). “Bretton-Woods Kuruluşları, New York uzlaşısı, Yoksullukla Mücadele Politikaları.” Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 34(1), 93-114.

Karakaş, Nuri (2010). “Osmanlı İmparatorluğu'nun Tasfiye Sürecinde ABD Politikası.” Tarih İncelemeleri Dergisi, 25(1), 269-296.

Kartal, Filiz (2006). “Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet.” TMMOB Su Politikaları Kongresi 2, 478-485.

Kavalsky, Basil (2005). Türkiye’de Dünya Bankası, 1993-2004 Ülke Yardım Değerlendirmesi (50). www.oecd.org/derec/worldbankgroup/36494162.pdf/02.04.2019.

Kaya, Safiye (2002). “Dünya Bankası ve Türkiye.” *Sayıştay Dergisi*, 1(46-47), 3-42.

Kaymak, Muammer (2016). “Hegemonya Tartışmaları Işığında İngiliz ve Amerikan Hegemonyaları: Yönlendirici Hegemonyadan Kural Koyucu Hegemonyaya.” *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 63-92.

Kırlı, Deniz Defne (2004). *Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) ve Yabancı Yatırımların Politik Risklere Karşı Korunması*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kissinger, Henry (2000). *Diplomasi* (Çev. İ. H. Kurt). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Küçük, Özlem (2018). “Dünya Bankası’nın İdeolojik Kökenlerinin Soğuk Savaş Dönemi Başlangıcında Türkiye’ye Yansımaları: 6326 Sayılı Petrol Kanunu.” *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 2(2), 94-122.

Mundy, Karen, Antoni Verger (2015). “The World Bank and The Global Governance of Education in Changing World Order.” *International Journal of Educational Development*, 1 (40), 9-18.

Nakiboğlu Cüneyd (2004). *Neoliberal Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Narin, Gökhan (2007). *Türkiye’ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Özellikleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Olası Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

OdaTv. (05.06.2017) . ABD şirketlerinin Venezüella kararı. odatv.com/ABD-sirketlerinden-venezuela-karari-0506171200.html /02.12.2018.

Özdemir, Atasay (2014). “Petrolün Birinci Dünya Savaşındaki Yeri ve Savaş Sonrası Düzenlemelere Etkileri.” *Haz./Ed Zekeriya Türkmen. 1914’den 2014’e 100.üncü yılında Birinci Dünya Savaşını Anlamak Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, 61-83.

Özel, Sibel (2003). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme” *MHB*, 23, ss.599-617.

Özer, Ayşe Merve (2012). *Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Gelişimi ve Yatırım-Tasarruf Üzerine Etkileri*. Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özer, Kadir (1993). “Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye.” *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(1), 123-133.

Öztürk, Nazım (2006). “Ekonomide Devletin Değişen Rolü.” *Amme İdaresi Dergisi*, 39(1), 17-38.

Polat, Bekir (2018). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Yatırım Ortamı İyileştirme Çalışmalarının Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Ü. SBF, İstanbul.

ResearchGate. (2017). Sağlıkta Dönüşüm Sürecinde Dünya Bankası’nın Ulusal Sağlık Mevzuatımıza Etkisi. www.researchgate.net/profile/nazan_savas/publication/234102447_dunya_bankasi_ve_turkiye'de_saglikta_donusum-kongre_sunum_metni/links/0912f50f1ed8a75293000000/dunya-bankasi-ve-turkiyede-saglikta-donusum-kongre-sunum-metni/02.12.2017.

Selik, Mehmet (1955). “Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Kredilerinin Yatırım Sahaları.” <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/364/3821.pdf>, 101-120

Sencer, Muzaffer (1991). “Türkiye’nin Kalkınma Stratejileri ve Planlama Süreci.” Amme İdaresi Dergisi, 24(4), 25-55.

Sezen, Seriya (1999). Devletçilikten özelleştirmeye Türkiye’de Planlama. Ankara: İlksan Matbaası.

Soyak, Alkan, Nadir Eroğlu (2008). The Role Of IMF-World Bank Structural Adjustment Policies In The Transformation Of Turkey’s Development Perception. İstanbul: Der yayınları, 1-14.

Soylu, Perihan Ünlü (2015). Türkiye’de İkinci Dünya Savaşı Sonrası İktisadi Politikanın Dönüşümü. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Sükan, Bige (2014). “İmparatorluktan Cumhuriyet’e Türkiye’de Yabancı Sermaye Anlayışı.” Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 1(54), 195-222.

Şener, Bülent (2014). “Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları”, Tarih Okulu Dergisi (TOD), 7(18), 51-77.

Şener, Sefer, Cüneyt Kılıç (2008). “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de yabancı Sermaye.” Bilgi, 16(1), 22-50.

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (ty). Tahkim ile ilgili uluslararası düzenlemeler. www.ekonomi.gov.tr/.../webcenter/.../htmlViewer.jsp?/03.04.2019.

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (ty). Venezuela-Exxon Mobil Kamulaştırma Anlaşmazlığı. www.immib.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B5250c83e-526c-4043-b46a-f528a36f57cd%7D/Files/venezuela.pdf/02.12.2018.

Tireli, Münir (2009). Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz. Uzmanlık tezi. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2018). Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri. www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/098cd40c-d8e3-4197-8e31-3a4d0a9fbda7/kuresel.pdf?MOD=ajperes&cacheid=rootworkSPACE-098cd40c-d8e3-4197-8e31-3a4d0a9fbda7-m3fBaj9 Erişim Tarihi :02.12.2018.

Ürgün Zuhâl ve M. Nafiz Duru (2014). “Küresel Pazar Tekliflerinin Tasarımlaştırılması” İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi (İAÜD) 4(16), 43 – 62.

Vestergaard, Jakob ve Robert H.Wade (2013). “Protecting Power : How Western States Retain The Dominant Voice in the World Bank’s Governance.” World Development, 46, 153–164.

World Bank. (2016). “Member Countries.” <http://www.Worldbank.org/en/about/leadership/members./8/4/2016>.

Yavuz, Gülin (2007). “Washington Uzlaşması Sonrası Dünya Bankasından Bir Açılım Önerisi; Kapsamlı Kalkınma İçin Çerçeve.” Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(3), 181-196.

Yılmaz, Aslı (2012). Türkiye’de Planlama Politikası ve Yönetimi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, Gaye (2008). “Su Sorununa Eleştirel Bir Yaklaşım : Üretimin Bir Faktörü Olarak Su.” Toplum ve Hekim, 23 (1), 3-9.

Yüce, Mehmet, Mehmet Ferhat Özbek (2006). “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”. Akademik Bakış, 1 (10): 1-23.

Zabcı, Filiz (2009), Yanılımsalar ve Gerçekler. İstanbul: Yordam kitap.